

Год. XIX. Ноември 1927. Кн. 9.

Български Мислител

Василь Захариев

СТАРА УЛИЦА ВЪ САМОНОВЪ

СТАРА ПЛАНИНА

Стара планина е най-голямата планина не само във България, но и въобще във Балканския полуостровъ, който носи и нейното име — Балкански или Старопланински. Старото име на нашата велика планина било *Хемусъ*. Древните писатели и географи под това име сж схващали обширната система от планини от Адриатическо и Черно море. Едва във първата половина на миналия век забележителният геолог *Ами Буе* включи Стара планина във нейните естествени граници между р. Тимокъ и Черно море.

Стара планина, простираща се като гръбначен стълб през българските предъли, е споделяла и историческия съдбини на българския народъ. Около нея възникнаха българските столици и царства: Плиска, Преславъ, Търново и София; във нейните ущелия се решаваше съдбината на българската независимост; във нейните дебри зреше идеята за бунт против чуждото робство; тя откри *Раковски*, *Левски*, *Хаджи Димитра*, *Ботева*, *Славейкова*, *Априлова*, *Палаузова*, *Вазова* и неизброими още плеада от борци и народни будители. И народът ни високо е ценил тази дружба и във най-милият си пѣсни е възпѣл „гордата Стара планина“, която за него е била „майка мила“ и „бащица — старъ Балканъ“. Това, което другаде сж вършели голѣмитѣ рѣки и морета, у насъ сж правили планините и на първо мѣсто Стара планина. Отъ вѣкове тѣ сж били гръбнака не само на българската независимост, но още и на независимия български духъ. Както безъ Алпите Швейцария би била немислима, така и безъ планините не би могълъ да просъществува българския народъ презъ епохите на вѣковното му робство. Безъ да надценяваме значението на географските фактори, пакъ имаме основание да кажемъ, че колкото една българска провинция е била по-далече отъ Стара планина, толкова и нейната историческа съдба е била изпълнена съ повече превратности. Съдбата на Македония е най-типичния примеръ за доказване на горното заключение.

Голѣмо е значението на Стара планина и за развитието на българския туризъмъ. Вѣрно е, че *Витоша* изигра важната роля при зараждането на родния ни туризъмъ, но и за този моментъ не може и не бива

да се подценява влиянието и на Стара планина, чиято нажбена тантела краси хоризонта на новата българска столица. Върховете *Комъ*, *Тодорини куки*, *Мургаши*, както и *Врачанската планина* сж все близкостоящи обекти на софийските туристи. Централните дѣлове на Стара планина, както *Рила*, *Пиринъ* и *Осогово*, сж пакъ обекти на по-дълго високо — планинско излетуване.

Ако пакъ хвърлимъ единъ бѣгълъ погледъ върху картата на туристическа България, ние ще се убедимъ, че Стара планина служи за база на много туристически клонове, като имъ подсигурява и най-разнообразна храна за тѣхното развитие. По планински райони нашите клонове сж разпредѣлени приблизително така:

Въ района на Витоша: София, Перникъ и Радомиръ.

На Осогово: Кюстендилъ.

На Рила: Дупница, Самоковъ, Долна-баня.

На Пиринъ: Разлогъ, Банско, Св.-Врачъ.

На Родопите: Пловдивъ, Бѣлово, Станимака, Хасково, Харманлий, Т. Пазарджикъ.

На Стара планина: Бѣлоградчикъ, Вратца, Ловечъ, Севлиево, Търново, Габрово, Елена, Шуменъ, Провадия, Варна, Айтосъ, Сливенъ, Казанлъкъ, Карлово, Карнобатъ и пр. Подъ обектива на Стара планина попадатъ още и градовете: Видинъ, Ломъ, Плевенъ, Стара-Загора, Бургазъ, Ямболъ и пр.

Тукъ имаме предвидъ само клоновете на Б. Т. Д. Но общиятъ видъ на картината се запазва и при разглеждане на клоновата мрежа на Ю. Т. С. Значи гордата Стара планина осмислява живота на повечето отъ туристическите клонове. И тази голѣма роля във българското туристическо движение Стара планина играе не само съ своята пространностъ, но още и съ голѣмото разнообразие на своите форми и красоти. При все това тя е най-малко проучена и още по-слабо описана във туристическата книжнина. Въ това отношение най-добре сж застъпени планините въ Югозападна България: За *Витоша* и *Осогово* имаме специални съчинения; за *Пирин* това лѣто се пусна хубавъ пътеводителъ; за *Рила* въ скоро време ще имаме, покрай пътеводителя, още обстойно съчинение.

Просторните Родопи чакат своя редъ. А това е една благодарна задача за другаритъ въ Пловдивъ, Хасково и Харманли.

Сливенци направиха почина за опознаване съ *Стара планина* съ своя грижливъ *Пътеводителъ* за Сливенъ и старо-планинската му красива околност. Тѣхниятъ хубавъ примѣръ трѣбва да се последва отъ всички клонове на голѣмата планина, тъй като нейната обширностъ пречи на цѣлостното и проучване отъ единъ клонъ, а още повече отъ едно или повече лица.

Стара планина е дълга около 600 километра при една срѣдна ширина отъ 30 километра. Обхождането и изучаването на тѣзи 15-20,000 квадратни километра планинска мѣстностъ може да се отдаде само на туристическия колективитетъ. Явно непостижимото за отдѣлния клонъ би било лека и приятна работа за десеткитъ клонове, разпредѣлени въ различнитъ дѣлове на великата планина. Стотинитъ върхове, долини, потоци и рѣки, що опредѣлятъ снагата на голѣмата планина, нейнитъ просторни предпланини, калета, градища и историческитъ спомени, що буди всѣко нейно кѣтче, безбройнитъ селища по нейнитъ чуки и долини, нейната разнообразна флора и фауна — съ една дума — разнообразния животъ на нашата планина би послужилъ като материалъ за голѣмо положително творчество. Заловилитъ се съ тази благородна работа клонове и отдѣлни другари никога, абсолютно никога не биха почувствали скука отъ недостигъ на дейностъ.

Стара планина е толкова разнообразна като обектъ за проучване, колкото и като обектъ за излетуване.

Като типъ на сдиплена планина, образувана отъ съгъването на земната кора, Стара планина крие въ себе си разнообразие и по време, и по строителенъ материалъ и по форми. Най-рано е образувана предпермската частъ на планинати, която заема нейнитъ срѣдни и западни дѣлове. По-млада е източната частъ на планината, както и нѣкои отъ нейнитъ предпланини.

Прието е да се дѣли планината на три главни дѣла: Западна Стара планина, която се простира отъ Искърския проломъ до Тимокъ; Централна Стара планина — отъ Искърския проломъ до Демиръ-капия и Източна — отъ Демиръ-капия до Черно море.

Въ западния дѣлъ имаме личнитъ върхове: Миджуръ, Комовцитъ — голѣмъ и малъкъ, Тодорини Кукли, Пършевица и др. Въ варовиковитъ отдѣли (триасъ и юра) на тази частъ сж интереснитъ кар-

стови форми — понори, пещери и карстови извори. Особено богата съ тѣзи форми е Врачанската планина съ прочутия ѝ Ледникъ. Тукъ най-добре може да се изучи и рудокопа и металургията на българската медъ — мина Плакалница и лѣярницата въ Елисейна. Въ този интересенъ български дѣлъ още нѣмаме нито една туристическа хижа. Въ замѣна на това пѣкъ имаме красивия туристически домъ въ Вратца. Непосрѣдствено излетуване въ този край правятъ туриститъ отъ западнитъ части на Северна България и София, отъ които трѣбва да очакваме и неговото проучване.

Въ предпланинитъ на сжщия дѣлъ спадатъ и фантастичнитъ скали край *Бѣлоградчикъ* за които *Бланш* се провикваше:

»Тѣснитъ проходи на Олиулъ въ Провансъ, проходѣтъ на Панкарбо въ Испания, Алпитъ, Пиринеитъ, най-дивнитъ Тиролски и Швейцарски планини, не мо-

Кѣтъ отъ Тетевенъ

Н. Таневъ

гатъ съ нищо да се сравнятъ съ *Бѣлоградчикскитъ скали*! . . ."

Централна Стара планина, както вече споменахме, започва отъ красивия Искърски проломъ и свършва при сливенската Демиръ капия. Въ нейнитъ западни склонове се издигатъ множество дръзки чуки и високи чалове. Тукъ е стрелнатъ близо до пролома *Издремецъ*, въ чийто поли е сгушенъ историческия манастиръ *Седмъ престола*. По-наизтокъ е поетичния и хайдушки *Мургаишъ*, а предъ него прочутия *Арабаконашки проходъ*. Следъ *Баба* се редатъ вече двехилядницитъ отъ свитата на *Веженъ*. Поради мжчнитъ съобщения, за жалостъ, този красивъ дѣлъ за сега много слабо се посещава отъ туриститъ. Посещава се по-често *Козята стена* и то главно за *едалвайса* ѝ, който е вече окончателно

унищоженъ. Единъ отъ многото печални факти отъ превратното третиране на природнитъ красоти.

На изтокъ отъ Троянския проходъ се издигатъ старопланинскитъ старейшини съ *Юмрукъ-чалъ* на чело. Пейсажътъ тукъ е чисто рилски и би могло да се притури — почти алпийски. Тукъ сж *Амбарица*, *Купена*, *Чефадарица*, *Кадемлия*, *Кривинитъ*, а всрѣдъ тѣхъ *Юмрукъ-чалъ*, подъ който блѣщатъ водитъ на *Прѣскалото* и зѣятъ пропаститъ на страхотния *Джендемъ*. Още по-наизтокъ е историческия *Шипченски проходъ* съ връхъ св. Никола, кждето българското опълчение изгради съ своитъ кости основитъ на българската независимостъ, а още по-напредъ е *Бозлуджа*, другъ *врѣхъ-светиня* за българския народъ, който всѣки туристъ трѣбва да посети.

Не по-малко интересна е и източната частъ на

планината съ нейнитъ успоредни вериги къмъ морето. Чалж-кавашкия проходъ, *Ломгоза*, планинското крайбрѣжие сж рѣдки по красотата си туристически обекти.

За обслужване излетуването по старопланинскитъ дѣлове около Карлово и Елена имаме вече две хижи — *„Юмрукъ-чалъ“* въ Стара рѣка и *„Чумерна“* при едноименния връхъ.

Още много хижи трѣбва да възникнатъ по раменетъ на гордата Стара планина; още много нейни кжтища има да се обхождатъ и описватъ. За реализирането на тѣзи задачи апелираме къмъ другаритъ туристи отъ старопланинскитъ подножия. Великата планина ни е създала всички благоприятни условия за туризмъ и иска отъ насъ енергична работа и неизчерпаемъ ентузиазмъ.

П. Д.

ИЗЪ СТРАНДЖА ПЛАНИНА

III.

Нощта прекарвамъ въ колибата, полегналъ на раницата си, близо до огъня. Понеже въ колибата лесно навлиза студениятъ вѣтръръ, то азъ често обръщамъ ту лицето, ту гърба си къмъ огъня. Студътъ не ми дава да заспя и азъ, подремващъ отъ време на време, дочаквамъ развиделяването и се приготвямъ за пжтъ. Поглеждамъ небето за времето, справямъ се съ компаса, разглеждамъ картата и разбирамъ, че до най-близкото населено мѣсто ми сж потрѣбни 7—8 часа пжтъ и то безъ да се лутамъ по разни пжтеки, направени отъ дивеча или отъ рѣдкитъ изъ този край минувачи.

Тръгвамъ и скоро пресичамъ рѣката, покрай която презъ вчерашния день вървѣше понѣвга пжтя ми. Навлизамъ въ голѣма, много голѣма гора отъ ориенталски букъ. Тукъ-таме изъ гората се срѣщатъ грамадни самотни каменни блокове, а на много мѣста коренитъ на дърветата се издаватъ надъ земята и надъ пожълтѣлата шума по нея, та образуватъ сжщински стжпала, които улесняватъ изкачването на горе по върховетъ. Когато пжкъ се слиза отъ върховетъ къмъ долчинкитъ, тогава тѣзи стжпала изглеждатъ като скамейкитъ на нѣкой стариненъ, голѣмъ амфитеатъръ, сега обрасълъ съ гора. Тѣзи естествени амфитеатри, толкова много унасятъ човѣка, щото седналъ на една отъ тераситъ му се иска да види, долу на сцената, старитъ актьори, а по тераситъ — хилядитъ зрители, облечени въ най-разноцвѣтни старинни одежди и съ златни ленти, препасани презъ челото.

Тукъ-тамъ, изъ надигналитъ се надъ земята корени на нѣкои великани, капе кристална вода на дълги ивици и капки, приличащи на едри сълзи, прокапали изъ печални очи. Всичко това е толкова красиво и тѣй мило, че спира и най-забързалия пжтникъ.

Вървя самичкъ изъ гората днесъ, въ този день, когато долу, изъ селищата на родината, всички бързатъ и се готвятъ да посрѣщатъ утрешния день — Възкресението на Христа,

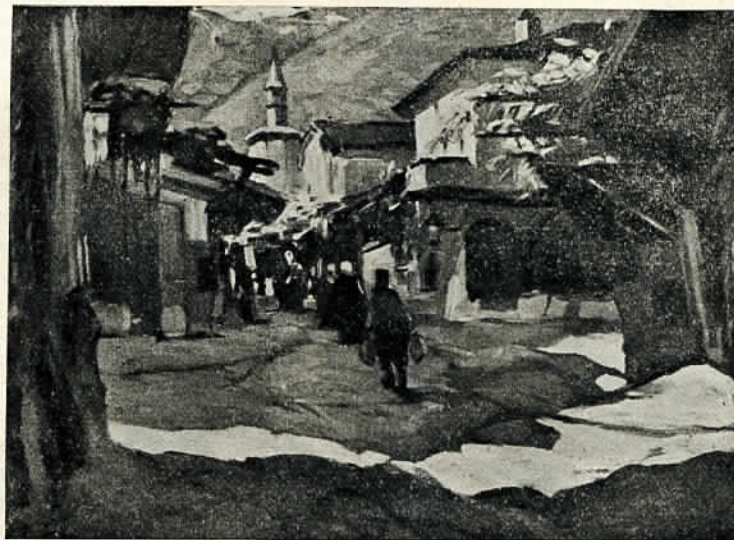
Следъ дълго пжтуване, следъ обѣдъ пристигамъ въ селото Ургари, скжтано между околнитъ хълмове. Това е едно отъ осемнадесетѣхъ села, въ които сж ставали нестинарскитъ игри на боситъ играчи въ огъня. Днесъ само въ това село сж се запазили слаби остатъци отъ тѣзи игри. Посочватъ ми нѣкои отъ женитъ нестинарки, жени съ дълбоки, замислени очи и бледи лица. Разглеждамъ и тѣхния конакъ — мѣстото гдето прекарватъ въ постъ и молитва 40 дни преди игритъ въ огъня. Понеже за нестинарството е доста много писано, азъ нѣма да се спирамъ на него.

За да уталожа гладътъ си, влизамъ въ кръчмата, която е на мегдана. За едно най-просто ядене отъ 3—4 варени яйца и хлѣбъ, заплащамъ толкова колкото не струва и цѣлата кокошка, която ги е снесла. Какво безбожно обирание на случайнитъ пжтници презъ такива забутани краища и каква нахална декларация отъ кръчмаря, че всѣки день не минавали такива хора, та за това взема цена, каквато му се завърти на момента въ главата. Даже и за кутия кибритъ заплащамъ двойна и тройна цена. Не дадешъ ли колкото ти бжде поискано, може и гладенъ да умирашъ и пакъ да не получишъ нищо. Това, разбира се, не става само въ този край. Щомъ си тръгналъ да ходишъ, имашъ пари и тѣ трѣбва да ти бждатъ обрани по нѣкакъвъ начинъ.

Отъ Ургари тръгвамъ отъ начало на югъ, а после на юго-изтокъ и вървя по широкъ и удобенъ пжтъ, който на мѣста минава презъ горски мѣста, а на други е откритъ, като ту върви равно и широко, ту се покатерва по склоноветъ на хълмоветъ. Привечерь пристигамъ въ село Кости, едно неголѣмо, но много красиво село. Повечето кжщи като че ли сж строени по съвършенно еднакъвъ планъ, съ голѣми дъсчени веранди, придаващъ стариненъ и много красивъ изгледъ. Въ началото на селото се вижда голѣма, вертикално въртяща се люлка, отрупана съ весели млади двойки. Населението е приветливо и отдадено на работа, макаръ и повечето хора да сж

българци, насилно изгонени от огнищата си от гърците. Благодарение на двамата учители, единият от които е учител в Ургари, аз намирам уютно легло в училището, где квартирува учителя. Приятно се изненадвам и ми става мило, когато узнавам, че и двамата тези народни будители, сж били мои ученици в Бургазката гимназия. И двамата сж добри младежи, пригърнали черния и тежък кръст на народното учительство. Народни будители, които като всички други учители, ще останат без име в историята и на които жертвата не ще бжде нивга призната и оценена.

Преспивам в селото, рано събуден на сутринта от двамата учители, дошли да ме приветствуват с Възкресението на Христа. Цялия ден на Възкресението прекарвам в обикаляне на планината в околностите на селото. Тръгвам нагоре по баирите, с-западно от селото, преминавам върха Шиета, после върха Церат и от върха на върх, достигах почти до Ургари, по височините на изток от него. От там се обръщам на изток, минавам близо край върха Циганково и движейки се на посока все из гората, като на много места се любувам на нацъфтялите вечнозелени Рододендрони, достигах до селцето Бродилово, след като пресичам рѣчката Еленица, вземаща водите си от височините около селото

Старата чаршия в Карлово

Ургари. Селото Бродилово е твърде малко селце, сгущено край лѣвия бѣг на рѣката Велика и разположено не много далеч от града Ахтополъ, най-южният ни черноморски градъ. От Бродилово се връщам назад в Кости по междуселския път, който води все по край рѣката Велика. Пътът тук е много красивъ защото извира из долината, образувана между множеството височини, обрасли с гора. Нѣкъде, по срѣдата на пътя между дветѣ села, се издава от високия терен една доста висока скала. По почти отвесната ѝ страна, която се издава на вѣн от края на гората се плъзга едно тънко, но необикновено красиво водопадче, водата на което само на мѣста отскача от нѣкоя неравност на полираната каменна стена. Това действително е едно красиво кѣтче на този край, което обаче е толкова затулено тук, че рѣдко предъ него се спира погледа на нѣкой моренъ странникъ.

Вечерта се прибирам в Кости, а на следната

сутринъ, рано-рано, потеглювамъ право на югъ, за границата. Много изкачвания и много спизания има по този път, който минава презъ ~~самия~~ връхъ Крионеро, като се върви все изъ красиви горски мѣста, прекъснати само тук-тамъ от малки горски полянки. И всичкия този път изминавамъ само за да видя рѣката Развала — границата между насъ и Гърция, в този край. Следъ много лутане насам-нататък, когато вече слънцето е на втората половина на небето, азъ се спирамъ на една отъ височините, где гората е рѣдка и сж опожарени мѣста, и съглеждамъ напредъ широката и тиха рѣка Развала. Отъ тази височина, следъ едно трудно спизане изъ каменисто мѣсто, се покачвамъ по друга, на която е кацналъ, като чайка на морска скала, единъ нашъ постъ — хубава бѣла кѣщичка, сж много висока дѣсчена наблюдателница до нея. На около 400—500 крачки преди да стигна поста, долита сил-

ния и страшенъ ревъ на пазителя на България. „Стои на мѣсто“! Неволно спирамъ мигновено и виждамъ на среща си на 200—300 крачки, добре стегнатъ български войникъ, сж пушка взета в дветѣ си рѣце и сж щръкналъ наврѣха ѝ ножъ. Дръчвамъ спрѣнъ войника и макаръ че той ме гледа почти свирѣпо и се отнася твърде сурово, все пакъ азъ се изпълвамъ сж умиление като виждамъ сж каква преданностъ този юнакъ брани границите на родината,

Н. Таневъ

задъненъ в тези необитавани от никого красиви мѣста.

Войника ме довежда на поста, посрещнатъ от останалите войници и от нервното лаене на постовото куче „Мурджо“. Предавамъ на старшията на поста открития си листъ, който не само ми дава право да се движа по самата граница, но ми позволяваше да разполагамъ сж постови войници, сж добитъкъ, да получавамъ храна и изобщо всичко, отъ каквото мога да почувствувамъ чужда. И макаръ, че листътъ ми е издаденъ отъ върховни началства и подписанъ и завѣренъ и отъ началника на пограничния секторъ, войниците намиратъ, че този листъ „не е много вѣренъ“, защото не е подписанъ отъ фелдфебела на заставата. Искатъ листътъ ми да бжде отнесенъ отъ одного отъ тяхъ чакъ в Малко-Търново, най-малко денъ и половина път отъ тукъ, а до тогава да ме държатъ почти като арестуванъ. Следъ дълги разговори и следъ като дойдоха други

двама войници отъ съседенъ постъ, известени, че ще има едикакъвъ си човѣкъ по границата, азъ бѣхъ оставенъ свободно да обикалямъ въ района на поста. И ето ме сега, седналъ на пейката предъ нашия постъ точно срещу грѣцкия. Грѣцкиятъ постъ е по-слаба и неприветлива постройка, но затова пѣкъ добре окопана съ крѣгълъ окопъ и мѣста за отбрана и окопъ за изтегляне къмъ вътрешността, докато нашия постъ нѣма никакви окопи, като не се смѣтатъ изкопанитѣ два-три чима, задъ всѣки единъ отъ които ще подслонягъ глава смелитѣ наши юнаци. Отъ тази височина се открива красива гледка на долу изъ рѣката.

Седя на пейката и се храня съ това, което ми е останало въ раницата. Днесъ е втория денъ на Великденъ. Хората сж се отдали на веселие и радости за възкрѣсналия Христосъ, а азъ съмъ тукъ самъ въ таква пуснина, каквито малцина сж видѣли и страхотитѣ, които само балканцитѣ знаятъ.

Следъ яденето излизамъ да обходя околността и въ дѣсно отъ поста. Попадамъ на селото Пиргопъ, току на самата рѣка, останало сега въ чужда земя. Какъ силно боли сърдцето, като гледамъ въ чужди рѣце своята земя! Какъ ти се наливатъ очитѣ и не знаешъ кому да излеешъ мжката си и проклятието си. Изправлямъ се на брѣга на рѣката и нѣколко крачки само отъ селото. Селото е пусто, защото хората му сж прогонени отъ гърцитѣ и сега сж заселили Кости и др. околни села. Селото е на една малка полянка. Всички кѣщи сж запазени така, че ти се струва, ей сега ще излѣзе отъ тази врата нѣкой или ще се зададе изъ онази уличка другъ. Но, напразно, нигде нѣма жива душа. Кѣшитѣ скоро ще бждатъ пакъ заселени, но съ чужди хора, които ще дойдатъ да заграбятъ това, що нашитѣ съ тежкъ трудъ сж създали. По-нататкъ, пакъ по край рѣката намирамъ голѣма група хора, около десетина-петнадесетъ семейства, съ коне и багажъ. Това сж българи-бѣжанци, току що прогонени отсамъ рѣката да си търсятъ нови подслони и да опразнатъ кѣшитѣ си за алчни грабители. Горкитѣ бѣжанци, стѣпили пакъ на родна земя, се спрѣли да починатъ и се чудятъ на кжде да трѣгнатъ. Тази печална картина ме накара да се откажа отъ всѣкаква понататъшна обиколка, затова се прибирамъ на поста и се сбогувамъ съ войницитѣ. Връщамъ се въ село Кости по сѣщия пѣкъ по който бѣхъ дошелъ до тука.

На следния денъ, още въ зори, трѣгвамъ за града Малко-Търново, пѣтъ за който ми е все на западъ отъ с. Кости. Избирамъ за пѣтуване най-прѣкия на гледъ пѣтъ — коритото на рѣка Велика. Отначало пѣтътъ е добъръ — приятенъ за пѣтуване. Погледътъ се отвлича насамъ-нататкъ покрай рѣката и не се усѣща какъ минава времето. По-нататкъ, обаче, теренътъ става на мѣста мочурливъ и

съмъ принуденъ ту бавно да се движа и да избирамъ мѣсто за ходене, ту да прескачамъ рѣката, отъ едната и другата страна. Картинитѣ се мѣнятъ една следъ друга все хубави и по-хубави. Тукъ тамъ отъ дѣсно се провиждатъ по нѣкои отъ по-далечнитѣ височини, усамотени колибки. Вече слънцето клони къмъ западъ, когато излизамъ на по-хубавъ пѣтъ, все покрай рѣката, близо до нѣколко чифлици, на дѣсно отъ които, високо на планината, се вижда село Граматиково, а още по на дѣсно и по-високо е селото Муржево. Вървя още нѣколко километра пѣтъ, отдѣлямъ се отъ рѣката и при едни ханчета, завивамъ почти перпендикулярно на досегашния си пѣтъ и излизамъ на добъръ пѣтъ, по който трѣбва да стигна въ Малко-Търново. По пѣтъ се виждатъ телеграфни стѣлбове и това вѣроятно служи за шосе между града и околнитѣ села.

Отъ тукъ нататкъ дълго време пѣтувамъ все изъ голѣма гора отъ ориенталски букъ и макаръ изъ гората да не се срѣща жива душа, почти удобниятъ пѣтъ показва че тукъ често минаватъ хора и ти не можешъ да се почувствуващъ така самотенъ, както въ други мѣста на тази планина. На много мѣста пресичамъ пѣтъ и минавамъ напрѣко изъ гората за да спестя време и стигна по-рано. Почва да се мръква, когато приближавамъ края на гората, което познавамъ по това, че презъ стеблата на дърветата се привижда тукъ тамъ червенина на западъ. Когато излизамъ по открититѣ височини, вече е тъмно и азъ вървя на посока. Виждамъ по едно време въ една дълбочина свѣтлина и разбирамъ че съмъ високо надъ града Малко-Търново. Свѣтлинитѣ ме ръководятъ и азъ слизамъ безъ да търся пѣтъ. Вече е твърде късно, когато влизамъ въ града, толкова безлюденъ, че трѣбва да чукамъ по портитѣ, за да пийтамъ где мога да намѣра мѣсто за преспиване.

На следния денъ пакъ обикалямъ границата, която тукъ е наблизо. Пакъ виждамъ групи прокудени отъ огнищата си българи, въ такова окаяно положение, че гледката не може да се издържа и не бива да се припомва.

Следъ 2-3 дни лутане изъ тукашнитѣ самотни красоти азъ трѣгвамъ за Бургасъ съ една военна кола. Пѣтуването съ колата трае почти два дни, като непрестанно се движиме изъ гористи мѣста.

Пристигамъ най-после въ Бургасъ. Следъ като отпочивамъ, изкачвамъ се на високия морски брѣгъ и изглеждамъ синѣщата се планина, изъ която вече за трети пѣтъ скитамъ. Мисълта ми пребродва всичкия изминатъ пѣтъ въ продължение на повече отъ половина мисецъ и менъ ми става тѣжно. Малко по-късно тренътъ ме вече носи къмъ София.

Дали ще мога да видя този таинственъ и дивенъ роденъ кѣтъ още единъ пѣтъ? . . .

П. Пиерини

СТРАНДЖА

Странджа заема цялото протежение между Сакар Балкан и Черно-море със посока юго-източна и достига чак до Цариград. Тя не е висока планина. Нейният най-висок връх Магияда (останал в турска територия) е 1034 м. висок. Тя се характеризира със своята хълмистост и планински вериги, които свършват до Черно-море. Пътя (сега строящо се шосе) между Бургас и Малко-Търново върви все по билото на хълмовете, затова е разгледен и красив. Странджа е прорязана с много пътеки, това я прави лесно проходима, обаче тя представлява цял лабиринт.

Нейните гори, повечето джбови покриват цялата планина. Главни ръки у нея сж: Велика (възгорното си течение се казва Велека), Развоя, по която върви сега турско-българската граница с главен приток ръка Делиево и Рапотому. Главни върхове сж: Магияда (1034 м.), Караман-баир, Ходжа, Босна, в. Градището, Папия, Голеш.

Странджа има големи залежи от руди и други изкопаеми богатства. За сега се разработват медните рудници при върховете Бакарлъка и Росен. Недалеко от гр. Созопол, които имат и проценти от олово, сребро, злато и желязо. Желязните рудници, които сж се експлоатирали от старо време има под върха Градището при Малко-Търново, гдето и до сега стоят големи купички згоря. На мяста водата е открила самите желязни руди и тж се виждат на повърхнината на земята. Във Странджа има хубави мряморни кариери и ситни камъни, от които се правят блокчета за постеляне на улици.

Флората и фауната на Странджа е тж сжщо интересна и изисква по специално изучаване. Там расте тж наречената „Зеленика“ — храст подобен на люляката, но с листа подобни на лавровите, двойно по-големи и с много хубава форма. Цветовете му сж китки с виолетов цвят и не много трайни, Тук се среща и морската незабравка — растение с сухи дълги стъбла и ситни листца, което цъфти синичко. Цветовете му откъснати траят цяла година.

В Странджа и до сега се намират цели стада диви свини, елени и всъщност род дивеч.

Местните жители на Странджа сж не високи на ръст — изпечени планинци. По тяхното открито

чело се четат самоувереност и борба в живота. По-рано жителите се занимавали главно с скотовъдство и дърварство. Днес и двата тжзи поминъка сж западнали. Първия поради попадане под турска територия големите и хубавите пасбища — (въ Малко Търново преди войната е имало 15,000 глави овце, а сега сж спаднали на 5,000), а втория поради отдалечеността на концесионер. Ето защо този край бедствува в стопанско отношение. За повдигането му в първо време се явява необходимостта от създаване хубави и през всеко време удобни пътища и рационално използване на големите природни богатства. Селищата на Странджа се характеризират с своите дървени двуетажни къщи, чийто горен етаж се наддава над първия. На една от тжзи наддавки сж поставени омивалника и нужника, които сж без

ями и затова въздухът винаги е замърсен. Друга характеристика е, че къщите сж без дворове. Цялото село представлява един двор, който е ограден с ограда. Недалеко от селището се намират тж наричените чифлици. Чифлика представлява голяма сламена колиба. Мужките членове на семейството прекарват почти цяла година там. Тжзи чифлици сж мястата гдето се извършва вършибата и прибирането на земеделските произведения, тж като е съвсем невъзможно

натоварена кола с снопи да бъде изкачена в селото. Във празник мъжете ходят на гости у дома си или пък жените дохождат при тях.

Всички връх, всички извори на Странджа е свързан с нжкой разказ. Така например за мястостта Есакията, се предава следната легенда. Въ село Визица живела нжкога едноименна хубава мома, чиято хубост се разнасяла по цялата турска империя. Султана като чул за нея, изпратил пашата да му я доведе, но обаче Виза се е криела и не се оставяла да бъде открадната. Един ден тя отива да се черкува в близкия манастир в село Кюк-тепе, заедно с родителите си. На връщане тя изостанала малко по пътя и в това време тя бива открадната от пашата и отвлечена към Черноморския брег, от гдето сж гемия щела да бъде откарана в харама на султана. Нейните съселани като научили за открадването и се разбунтували и за окротяването им пашата взел и запалил се-

Улица във Вратца

Фот. Рашенов

лото. На Черноморския бръг при днешната скеля Ордувиза, Виза се обърнала назад, за да се прости съ родния си край, но там тя видяла на свечеряващото се небе пламачи на нейното село. Голѣма скръб покросила сърдцето ѝ и тя била откарана въ сарая на султана съвсемъ разбита. Султана като видял нейната хубост, която греяла като ясно слънце, обѣщалъ всичко за да може да я развесели. Виза не пожелала нищо друго, освенъ пълна свобода на родното си мѣсто. Мѣстността, която ще бѣде обиколена отъ изгревъ слънце до заходъ слънце отъ единъ добъръ конникъ съ единъ добъръ атъ, тя искала пълна свобода: жителитъ да не плащатъ данъци, да не ходятъ войници, турчинъ да се не заселва и ако минава отъ тамъ петалитъ на коня му да се отковаватъ. Конникътъ съ единъ хубавъ атъ — жребецъ, излѣзалъ отъ мѣстото гдето Виза видяла да гори нейното село наречено Ордувиза (нападната, ударена Виза), и пропусналъ коня си по долината на рѣка Велика, между двѣтъ голѣми Странджански бърда — Каландженското и старата турско бългурска граница и се спусналъ пакъ къмъ морето. При залѣзъ слънце той стигналъ морето, но ата му билъ много изморенъ отъ силното каране и отъ умора се прѣсналъ. Туй мѣсто и до сега носи името „Ат-лиманъ“ — конски заливъ. Цѣлото мѣсто което конникътъ заобиколилъ има формата на подкова, чиито крайща се опиратъ до Черно-море, а джгата ѝ се извива западно отъ село Гюкь-тепе. Тази мѣстность се нарича Есакия — запрещение. За опазване на свободата ѝ султана издалъ ферманъ, който се е спазвалъ до руско-турската война. Населението на Есакията не плащало никакви данъци, не сж ходили войници и турчинъ не се е заселвалъ тамъ. И до сега е останало название на мѣстности беклеме — чакална напимѣръ при село Сармашикъ и на връхъ Босна, гдето турцитъ сж чакали за да бѣдатъ приведени презъ Есакията. Тѣзи които сж били съ коне, конетъ имъ се разковавали на извора нареченъ Ковачъ. Той е буенъ изворъ, южно отъ село Гюкь-тепе, до рѣка Велика въ една хубава котловина. Тукъ е стоялъ ковачъ, който е разковавалъ и подковавалъ конетъ.

Въ Странджа сж запазени интересни религиозни обичаи. Такъвъ е обичая игрието въ огънь на празника св. царъ Константинъ и царица Елена, който празникъ се празнува на 21 май старъ стилъ или на 3 юний по новъ стилъ. Този празникъ е чудноватъ по своя произходъ и по своето изпълнение. За сега той се изпълнява само въ село Вургари, Василиковска околия, а е билъ познатъ и на други 18 села въ чийто районъ сж останали: гр. Василико, село Кости, с. Бродилово, с. Каланджа, с. Вургари, с. Варвара, с. Мързево, с. Резово и гр. Ахтополъ. Не въ всички села обичая се изпълнява въ цѣлостъ. На мѣста той се ограничава само съ веселия, игри, гощавки и черкуване по аязмата св. царъ Константинъ и царица Елена. Сега този празникъ се спазва само въ село Вургари. Още преди нѣколко дни преди празника селото почва да се приготвява за посрѣщане на

гоститъ, които идатъ отъ околнитъ села и градове. Вечеръта срещу празника св. царъ Константинъ и царица Елена, нестинаркитъ (нести — грѣцка дума, която значи постъ) тѣй се наричатъ тѣзи които играятъ въ огъня, се събиратъ въ параклиса на нестинаркитъ, нареченъ „Конакъ“. Конакътъ представлява стая отъ обикновена къща, която е накинена съ икони отъ св. царъ Константинъ и царица Елена. Тѣзи икони сж облечени въ платно, което въ долната частъ е ушито въ торба, въ която се спускатъ разни подарѣци и пари. Предъ тѣхъ има единъ свещеникъ и едно кандило. Въ единъ отъ жлитъ на стаята има огнище. Кандилото, както и огъня на огнището се вѣчно подържатъ отъ служителката нестинарка. На една страна въ Конака сж закачени два голѣми даула (барабани), които се считатъ за свети, подобно на иконитъ и за светски веселия не се употрѣбаватъ. Тѣ се думкатъ само на св. царъ Константинъ и царица Елена. Вечеръта на празника огъня на огнището по-весело гори. Той накладенъ по-голѣмъ съ изправени дърва и всички нестинарки се намиратъ въ благоговейно настроение. Цѣла нощъ тѣ стоятъ будни и разказватъ обикновенни истории за празника. Нестинаркитъ и посетителитъ богуугодно и мълчаливо палятъ свещи и които искатъ цѣлуватъ иконитъ. Никакви обряди въ видъ на богослужение не ставатъ. Презъ време на разговора нестинаркитъ разправятъ за играта въ огъня, за иконитъ, какъ св. Константинъ ги „прихваща“ и разни легенди. Ако презъ нощта нѣкои отъ нестинаркитъ бива „прихваната“ тя пригрѣща горящитъ дърва и съ ахкане, охкане и викане „ивахъ“ „ивахъ“, „уйси-уйси“ угасява религиозния си екстазъ. Къмъ прихванатата нестинарка останалитъ благоговѣятъ и мълчатъ. На сутринъта рано започватъ въ Конака да свирятъ две гайди и да се думкатъ даулитъ, чийто звукъ прилича на небесенъ грѣмъ. Гайдитъ свирятъ специаленъ нестинарски танцъ, а даулитъ ритмично имъ пригласятъ. Всичко е на кракъ и се тѣлпи край Конака. Въ това време нестинаркитъ мълчеливи и бледи се приготвятъ за пжтъ. Къмъ 7 часа музиката излиза навънъ, а следъ нея излизатъ нестинаркитъ боси и съ иконитъ на царъ Константина въ ръце. Множеството се блѣска да види нестинаркитъ и трѣпки побива зрителя като вижда боситъ имъ крака, тѣй както ще играятъ въ огъня. Следъ нѣколко минути цѣлото множество се пострѣйва на шествие начело съ музиката и нестинаркитъ. Подъ ритѣма на нестинарския танецъ се започва отъ нестинаркитъ игра, която продължава до пристигането на шествието до аязмото св. царъ Константинъ и царица Елена, което отстои два-три километра западно отъ с. Вургари, въ една отъ хубавитъ долини на Странджа. Подъ високитъ буки и вѣчно зелената и сега разцѣфнала „Зеленика“ шествието спира и взема светена вода отъ аязмото и се разполага на зелената поляна. Въ веселие и игри тукъ се прекарва цѣлия денъ. При залѣзъ слънце пакъ по сѣщия редъ шествието се връща въ селото и почва да се трупа на селския мегданъ, гдето вече сж струпани нѣколко кола сухи

вжбови дърва. Щомъ се смрачи дърветата се запал-
дат и тѣ се разгоряватъ въ голѣмъ и силенъ огнь,
който пече отъ десетина крачки и не дава никой
да се доближи. Въ това време нестинаркитѣ се нами-
ратъ въ конака и мълчаливо се молятъ. Следъ като
огъня изгори и всичко се обърне на жаръ, извикваща
трѣпки въ наблюдателя съ своя силенъ блясъкъ, дава
се знакъ на нестинаркитѣ да дойдатъ. Жаръта се
разтила въ харманъ голѣмъ колкото харманъ за вър-
шене съ височина 15-20 сантиметра. Отъ конака до
огъня нестинаркитѣ се довеждатъ съ голѣмо търже-
ство. Всѣка държи въ ржце икона. Тѣ се нареждатъ
на източната страна на огнения харманъ, Гайдитѣ и
даулитѣ свирятъ нестинарския танецъ и като че ли
пренасятъ нестинаркитѣ. Тѣ стоятъ мъртво бледи и
полека-лека губятъ съзнание. Погледа имъ се раз-
мътва и още нѣколко мига и тѣ почватъ да викатъ :

— ивахъ, ивахъ! . . .

— уйси, уйси,
уйси! . . .

— свети Кон-
стантине, вземи ме!
и нагазватъ боси въ
огъня и го кръстос-
ватъ нѣколко пѣти
въ танцъ споредъ му-
зиката. Танецътъ е ту
бързъ подвиженъ, ту
бавенъ, ту на едно
мѣсто. Той бива из-
пълняванъ въ огъня
отъ нестинаркитѣ иде-
ално подъ такта на
музиката. Краката на
нестинаркитѣ ровятъ
буйната жаръ и от-
криватъ огнени дири.
Въ публиката е за-
млъкналъ всѣки ше-
потъ. Всѣки напрег-
нато следи играта на
нестинаркитѣ. Следъ

Кжтъ отъ Вратца

първата игра нестинаркитѣ излизатъ отъ огъня и
играейки заобикалятъ три пѣти харманя. Следъ малка
почивка тѣ отново нагазватъ въ огъня. Краката имъ
потъватъ чакъ до колената въ жаръта, но отъ никоя
не се чува викъ на болезненостъ. Танеца продължава
до половина часъ, до като огъня почва да помра-

чава. Следъ това нестинаркитѣ излизатъ отъ огъня и
заставатъ пакъ на източната страна на огнения хар-
манъ. Следъ малка почивка тѣ тържествено съ игри.
се връщатъ въ конака гдето имъ се слага вечеря.
Сега нестинаркитѣ сж обикновени хора и весело се
разговарятъ и смѣятъ. Веселието се продължава до
късно презъ нощта. На утринта гоститѣ си разо-
тиватъ, а нестинаркитѣ започватъ всѣкидневната си
работа. Запитана нестинарката баба Мара Кирякова
отъ с. Кости (съседно село на Вургари), какво из-
питва при играта въ огъня, тя отговори, че огъня
нищо не ѝ действува. Предъ нея на конь вървѣлъ
царь Константинъ и поливалъ съ вода вжгленитѣ, а
тя газела по изгасенитѣ вжглища. Въ време на иг-
рата тя се самозабравяла и слушала само гласа на
музиката. Следъ играта въ огъня ней олеквало и
тя се омирявала. По краката ѝ нѣма никакви следи
на изгоряване, поддуване или изприщване. При-

хванатата нестинарка
трѣбва непременно
да играе въ огъня
за да ѝ мине. Това
състояние е по-силно
отъ всѣко друго чув-
ство, даже отъ май-
чинското. Нестинарки
биватъ само жени
но и мъже, но числото,
на тѣзи последнитѣ е
малко. Мѣстнитѣ жи-
тели гледатъ на не-
стинаркитѣ като на
особени хора и се
допитватъ за много
работи и търсятъ по-
кровителството имъ
при природни бед-
ствия.

Такава е Стран-
джа планина пълна
съ легенди, богатъ
източникъ на научни

изследвания и залежи на минерални богатства. Тя
представлява интересъ за насъ туриститѣ и нека
стане обектъ за често посещение. Така ние ще я
направимъ по-достъпна, по-интересна и ще съжи-
вимъ нейнитѣ легенди.

Wott

ОТЪ ГЪОЗЪ-ТЕПЕ ДО ЧЕПЕЛАРСКИ КАРЛЪКЪ

Отдавна (последнитѣ слънчеви лжчи загас-
наха задъ далечнитѣ планини, а ние още чакаме
на Гъозъ-тепе, за да настѣпи нощта. Въ нощната
самота, когато всичко друго е стихнало, искаме да
чуемъ плачътъ, понесенъ изъ усойтъ къмъ върховетъ,
плачътъ за безвъзвратното минало, за отдавна преми-
нали весели и безгрижни дни, които никога не ще
се върнатъ вече по тѣзи височини. Единственитѣ
свидетели — скалитѣ — сега сж нѣми, дървесата не

сж преживѣли тѣзи времена, а тѣхнитѣ прадѣди не
сж оставили никакъвъ споменъ за отлетелитѣ ща-
стливи дни. Нийде никакъвъ отзвукъ, ни една следа...
Ние се вслушваме въ всѣки трепетъ и шумъ и съ
това искаме да доловимъ нѣщо отъ пѣснитѣ и ви-
коветъ на вихрени вакханки и сатири. . . Но всичко
е тихо и мълчаливо, само хладенъ вечеренъ вѣтрецъ
подканя борикитѣ да засвирятъ тѣхната вѣчно моно-
тонна пѣсенъ, въ която сѣкашъ оплакватъ загинали

народи, или това е плачът на отдавна измрълните почитатели на вакханалиите, които искат да прекарат още една нощ в оргии и захласнато безгрижие и тогава да погинат.

Нощта настъпва и всичко бавно замлъква, тук е така тихо, само бороветъ продължават своята пѣсен, долу изворъ едва шути, а далече нейде кучешки лай прибира закъснѣло стадо.

Ние едвамъ се спускаме надолу съ мисли, пакъ нѣкога да се върнемъ тукъ, да потърсимъ следитѣ на буренъ и безгриженъ животъ, миналъ между върховетъ по-близо до боговетъ, да намѣримъ мѣстото и крѣплия храмъ отъ кждето оракула е предсказвалъ бждинитѣ на своитѣ поклонници.

Късно преди пладне на другия день напускамъ селото Чала. Пжтеката води презъ слабо наведени къмъ изтокъ пасбища, които постепенно преминаватъ въ ниви, каменисти стрѣмнини и гористи спускове въ долината на р. Кричимъ. Тукъ рѣката е въ горното си течение. Тя дълбоко се е връзала въ варовититѣ скали, като е образувала на нѣкои мѣста тѣсни каньони, а другаде е издълбала пропасти и пещери. На едно разстояние на около 500 метра, водата съвсемъ се губи. Горе бавно и постепенно водата се просмуква, преминава презъ нѣкои подземни пукнатини и излиза по долу съ страшенъ шумъ. Ниско покрай рѣката иглолистнитѣ дървета сж отстъпили мѣсто на бука, габера и дрѣна.

Насреща високо се издига скалистия и стрѣменъ отъ къмъ югъ върхъ св. Илиа, или св. Гора. Южнитѣ му склонове сж надупчени съ множество пещери, — едни по-голъми, а други по-малки и мжчно достъпни. Къмъ северъ и изтокъ височината преминава постепенно въ високо плато — пасбища. Горе на височината има много развалини отъ постройки и черкви, много по-голъми отъ колкото на Гьозтепе, а и самия върхъ е по-високъ, наоколо има много пещери и тукъ по-скоро би могло да се предполага, че може да е било търсеното Дионисовосветилище, отколкото на Гьозтепе. И отъ св. Гора се открива обширна гледка; на височината могатъ да се построятъ много постройки, наблизко има значителни пещери, и помацитъ знаятъ повече предания за развалинитѣ запазени на височината, но бждещитѣ обстояйни изследвания ще разрешатъ и този въпросъ.

Ниско близо до рѣката е Имамова дупка. (Помацитъ въ тѣзи покрайнини казватъ дупки на пещеритѣ.) въ която до скоро никой не е влизалъ. Но иманяритѣ подмамватъ и тукъ наивнитѣ помаци, че вътре имало много злато и тѣ се втурватъ да търсятъ безсмѣтни богатства. Пещерата е обърната на западъ, отначало отворѣтъ е високъ само $1\frac{1}{2}$ метра, навътре се разширява и се разклонява на три отвора. Първия и третия сж малки и плитки, втория или срѣдния е тѣсенъ отначало, навътре се разширява и разклонява на множество по-тѣсни или широки ржави, които помежду си така се преплитатъ и съединяватъ, че човѣкъ безъ сигурна свѣтлина и опитенъ водачъ мжчно би намѣрилъ изхода, въпреки че пещерата е дълбока само 150 метра. Дъното при входа

и предъ разклоненията е покрито съ прѣстъ, изъ която се срѣщатъ многобройни останки отъ новокаменната епоха, по-навътре голѣми камени блокове затрудняватъ преминаването, а въ дъното на пещерата, въ прѣстѣта между каменитъ блокове се намиратъ много фрагменти отъ глинени съдове, вжглени и човѣшки кости. Тука по всѣка вѣроятностъ сж погребвани мъртвитѣ, но обитателитѣ живѣли въ началото на пещерата. По стенитѣ сталактитната кора образува най-разнообразни нарѣзи.

Слабо личаща пжтека ни поведе, отначало близо до течението на Кричима, — а поехме следъ това нагоре за къмъ селото Балабанъ, разположено посрѣдъ високо корубесто плато. Селото е разпръснато на нѣколко малки махали раздалечени една отъ друга съ развалинитѣ на порутени презъ Балканската война постройки. Населено е само съ помаци, които, както въ Чала сж по-добре, защото иматъ повечко земя.

Имената на всички околни мѣстности сж български, което показва че потурчването и на това селце е станало не по рано отъ другаде.

Привечеръ напускаме долината на Кричимъ и по една широка и удобна пжтека възкачваме стрѣмината надъ Балабанъ за къмъ Триградъ. Последното село е далечъ 1 часъ отъ Балабанъ, разположено е въ една не широка долина на двата брѣга на Триградската рѣчица, която идва отъ Каинъ Чалъ, прорѣзва дълбоко варовититѣ скали около Триградъ и $1\frac{1}{2}$ км. по-долу отъ селото пада отъ голѣма височина и образува грамаденъ водопадъ. Селото е заградено отъ три страни съ високи стрѣмни спускове, чийто южни наклони сж по-стрѣмни и каменисти и усѣяни съ пещери. Тукашнитѣ пещери сж разположени по-високо и сж по мжчно достъпни.

Триградъ, нѣкога голѣмо и богато село на пжтя за станцията Букъ, сега е поселено отъ 73 семейства, повечето помаци и по-малко българи дошли напоследъкъ отъ близкитѣ села отъ къмъ Чепеларско. И отъ тукъ помацитъ се изселватъ и напускатъ за всѣкога родната си страна, защото се третиратъ зле и имотитѣ имъ сж отнети. Тѣ прекарватъ страшно мизеренъ животъ и тежко е на човѣка да гледа не отъ-преди отдавна, голѣми и добре подредени кжщи и дворове, сега полуразрушени и разградени, обрасли съ бурени; понѣкога се вижда човѣшка фигура да крачи бавно и замислено, далечъ отъ близкото минало, когато се е живѣло въ довольство и безгрижностъ за утрешния день.

По-долу покрай рѣката е Селището, на една височина с.-изт. отъ селото е Крачова или Кралево, кждето има развалени отъ стари постройки, на западъ е Курбаница, — не голѣма височина, на която помацитъ отиватъ единъ пжтъ въ годината, за да принасятъ курбанъ.

И отъ това село си отиваме съ нерадостни мисли. Посрѣдъ развалинитѣ на нѣкогашенъ голѣмъ центъръ, останалитѣ кжщи напомнятъ на отдавна запустѣли гробища, чиито надгробни камѣни всѣки день очакватъ да бждатъ задигнати.

Пътят за с. Мугла е по-разнообразен, но и по-уморителен. Следъ като изкачихме височината надъ дѣсния брѣгъ на Триградската рѣка, пѣтеката ни поведе презъ малки долини и височини покрити съ ливади, пасбища и разпрѣснати борови горички. Следъ 2 часа се спускаме въ дълбоката долина на Чаирската рѣка и отъ кждето съ мжка изпѣлзахме до Чаира — обширно високо плато наведено малко на югъ. Тукъ сж ливадитѣ на Триградъ и Мугла, тукъ посрѣдъ не високи върхове това мѣсто нѣкога би станало прекрасенъ курортъ. Сега тукъ има много постройки и лѣтно време прекарватъ селянитѣ отъ тритѣ села, като говедари, овчари и косачи. Чаирътъ е заграденъ отъ изтокъ съ Курубурунъ, голѣма скалиста планина, по която бороветѣ сж много нарѣдко, на изтокъ е Фатмака, височина обраснала съ слаби гори, до нея КаурЧанъ (звънеца на невѣрнитѣ) и Турлата, две височини обраснали съ борови гори, на чийто върхове личатъ следитѣ на постройки. На северъ неголѣмитѣ височини се съединяватъ непосредствено съ Чаира. Въ горния край на платото близо до пѣтеката, която води за Мугла има развалини на голѣми постройки, по-нагоре водата на единъ не голѣмъ изворъ се събира въ езеро, обраснало наоколо съ високи блатни трѣви, а наблизо многобройнитѣ малки могили напомнятъ нѣкогашна човѣшка дейтелностъ.

Отъ тукъ ни дѣлеше единъ часъ до последното помашко село въ тази покрайнина — Мугла. Селото е сгъшено дълбоко на двата брѣга на Мугленската рѣкичка, която идва отъ къмъ Переликъ и се губи между Карлъка и Мурсалица на северъ, и на югъ КараХоджица. Мугла изглежда отъ високо бедно и мръсно, но колкото човѣкъ слиза по-надолу и приближава селото, толкова повече остава очуденъ на хубавитѣ двуетажни кжщи, застроени близо една до друга, а влѣзе ли въ селото, предъ него се изпречватъ чисти улички, голѣми кжщи, водопроводъ и чешми. И тукъ личи мизерията, но не така както въ досега отбелзанитѣ села, тукъ още сж запазени следитѣ на скорошенъ по-приятенъ животъ.

Населено е само съ помаци, които навикнали по-рано на по-безгриженъ животъ, сега сж прину-

дени да търсятъ другаде прехрана — мнозина се готвятъ да се изселватъ. И тѣзи българи-мохамедани таятъ въ душата си български духъ, въ лицата имъ се чете едно скрито желание, което се страхуватъ да кажатъ другиму, дори и помежду си, тѣ се страхуватъ открито да се нарекатъ българи и само да има единъ, който да заработи между тѣхъ и да имъ се възвърнатъ имотитѣ, въ недалечни дни тѣ ще забравятъ Мохамеда и ще скѣсатъ съ религиозния фанатизъмъ, който така много ги тормози.

Деца та не само тукъ, но въ всички помашки села очудватъ учителитѣ си съ тѣхния трезвенъ умъ

Демиръ капия

Фот. Кръшнякъ

и лесно схващане. Въ погледитѣ имъ човѣкъ вижда енергия, проникателностъ, вѣра въ бъдещето, но когато теглото и живота ги смачкатъ, всички надежди пропадатъ. Нека преминемъ презъ старата турско-българска граница въ чисто българското село Широка-лъжа, чийто жители материално сж малко по-добре отъ обитателитѣ на помашкитѣ селища, ще видимъ тѣхнитѣ деца слаби, хилави, съ погледъ блуждаещъ и умствено сж по-слаби отъ помачетата,

А това може би се дължи на употребата на алкохола, или на някои други причини, които трябва да се потърсят от нашите социолози.

Отъ Мугла има най-удобен път за възкачване на върхът Карлък, до който се стига за 2 $\frac{1}{2}$ часа. Възкачването става по същата стръмна пътека, която води за Широка-лъка и при втората мандра се отделя една друга малка пътека, която постепенно се загубва към върхът. Целия южен склон на Карлъка е богато пасбище с изключение на гребена, който се състои от стари скали образувачи на места отделни голъми блокове, на най-високата част на който има построена пирамида. На места изъ малките долини на горните склонове се гущат дребни горички, — северните склонове сж по-стръмни и обраснали сж пространни гори. Не далеч от тукъ е Перелик, който е само няколко метра е по-низък от Карлък; — двата върха се съединяват въ видъ на дъга с седловината Костеница. На северъ Карлъка изпуска две дъги, едната на с. з. го съединява с Мурсалица, а другата завива към Широка-лъка.

Отъ Карлъка, чиято височина надъ морското равнище е 2187 м. се открива на всички страни обширна гледка, отъ тукъ човъкъ се вира догдето очите могат да стигнатъ. На югъ сж височините надъ Ксанти и Гюмюрджина, на ю. з. е високия Бозь-Дагъ, а между тяхъ Каинъ-чалъ; далече въ необятните ширини се съзира Бъло-море. На западъ Гьозъ-тепе едвамъ се показва, като загубенъ между многобройните върхове. По-назападъ е Доспатъ, а далече въ мрачните се очертаватъ силуетите на Пирин. На с. з. се протак Мурсалица, по-нататъкъ височините надъ Дьовленъ; Баташкия Карлъкъ се разпознава по гористите си височини, а далечъ къмъ

Рила нищо не личи. На северъ е високия и скалистъ Персенкъ, отъ него на юго-изтокъ сж Ени-Ханъ, Чилъ-Тепе, а по на югъ е Караманджа.

При ранна сутринъ, когато долу е тихо, тукъ повъва западенъ вятъръ и нищо друго не се чува. Отъ нейде орчари се провикватъ, или долитатъ звъците на звънци отъ стада.

Отъ тукъ погледа блуждае на всички страни и търси нещо неуловимо, търси въ затаените долини, или самотни върхове нещо да му разкаже изъ миналото, изъ онова далечно минало, отлътало въ захласъ и безгрижие, загинало така, както сж загинали много народи, опитали се да преминатъ недрата на пространните планини. Човъкъ се вира въ стръмните пътеки, въ скалистите височини и сж погледа си иска да догони нещо бългелъ, избългалъ отъ мечтъ на палача, за да разправи нещо за скръбта и сълзите, пролъни въ тежки неволи и страшни бедствия...

До върхътъ Переликъ се отива само за около $\frac{1}{2}$ часъ, но макаръ че сж наблизо единъ до другъ, то докато първия е голъ, то втория върхъ е покритъ сж дребни хвойни, преминаването презъ които е малко трудно. Самиятъ върхъ е каменистъ и има надморска височина 2174 м. Переликъ е вододълъ на много ръки, които отиватъ по разни посоки, отъ тукъ взима началото си и Арда, чиято долина се разкрива далечъ на изтокъ.

Тукъ искахме да стоимъ още много, но гърмотевицата и приближаващата лътна буря ни прогони и ние се спузнахме по с. з. склонове на Перелика за къмъ Турлата презъ колибитъ Стикалъ и привечеръ бѣхме вече въ Широка-лъка.

В. Миковъ

КЪМЪ СЕМКОВА ПОЛЯНА

Незнамъ. Може би стотици туристи всѣко лѣто се провиратъ презъ кривокълкитъ преплетени клонове на рилските клекове, почиватъ край бистрата вода на Хайдаровата и чешма, намиратъ отидихъ подъ сѣнките на вѣковните и борове и продължаватъ на поклонение къмъ Пирин, безъ да знаятъ коя е.

Семкова поляна! Та една ли поляна приканва сж своите хладни сѣнки бодрите планински? Но тази е нещо повече отъ другите, тя е величествена, омайна, чудна.

Отъ Самоковъ се заплтваме за тамъ. Избираме пътя що бистрите струи на Бѣлия Искъръ сж изровили презъ снагата на Рила. Само няколко километра равно поле къмъ югъ и ние минаваме презъ моста на Черния Искъръ, за да хванемъ по правото дефиле на „Демиръ Капия“. Полето се загуби. Ние навлизаме въ недрата на Рила. Предъ насъ въ лѣво се очертава масива на „Мусалата“. Далечъ на югъ, като младъ левентъ, накривилъ е калпакъ „Наибанта“ Минаваме два три километра и неочаквано се открива малко ширъ въ тѣсното дефиле.

Чува се кучешки лай. Село Бѣли Искъръ. Сгущено въ пазвите на величествената планина, то се гаи, като че ли го е страхъ да не разсърди страшните каменисти върхове.

Тънъкъ лекъ димъ се вие надъ селото. Разсѣмва се. Бодро продължаваме пътя. Тукъ се работи шосе покрай долината на рѣката. Неуморните трудоваци, като бръмбари ровятъ политъ на планината, разбиватъ огромни скали, и следъ тяхъ е вече начертанъ пътъ, по който вече свирятъ оглушително автомобилни сирени.

Следъ няколко още километри ние сме при „Алти Самунъ“. Това сж извори сж студена бистра вода, която се измѣква подъ огромни скали. Шестъ самуна не стигали на единъ пътничъ да „закуси“ при разхладителното действие на рилската вода отъ тѣзи извори.

До 20-й клм. пътя е почти готовъ. Умора тукъ се не чувства. На това място пътя прехвърля рѣката презъ старъ полуизгнилъ мостъ, поеме по дѣсния брѣгъ на Искѣра. Оттукъ вече пътя до нейде

е още коларски, и следъ като мине презъ „Демиръ капия“ става конска пѣтека. Окото не може да погълне всичкия чаръ що даватъ голѣмитѣ върхове, зеленитѣ усои съ островърхи ели на „Великата рилска пустиня“. Що сж Алпитѣ? Та нима величествената Рила остѣпва нѣщо на тѣхъ? — Отстѣпва само съ удобствата да отидемъ и ѝ се порадваме и подишаме здравия ѝ боровъ въздухъ.

Вървимъ, вървимъ и гледаме на ненагледнитѣ простори, що се меняватъ всѣки мигъ. Отъ лѣво се чувства тежката сила на „Мусала“, по-нататѣкъ наднича „Манчу“, предъ насъ се просналь и затворилъ югъ „Налбанта“, а отъ дѣсно като три вдовици — красавици ни гледатъ и смигатъ „Шишманица“, „Драганицъ“ и „Маринковица“.

Краката вече чувствуватъ лека умора. Слънцето скри своя ликъ задъ „Шишманица“. Само освѣтенитѣ чела на „Мусала“, показватъ, че още не е мръзнало. Следъ малка почивка при „Кулата“ — стария български постъ, продължаваме по-нагоре покрай рѣката.

Тукъ вече Искъра става малѣкъ. Отъ тукъ на горе сж неговитѣ извори.

Гората сжщо редѣе, затова пѣкъ клека почва да се шири и да ни заприщва пѣтя. Ясно се очерта величавата фигура на „Мусала“. Последнитѣ лжчи я напускаха. Ние трѣбваше да избираме мѣсто за нощуване. Такова набързо намѣрихме

въ една полянка, сгушена въ политѣ на „Налбанта“.

Навредъ около клека. Край голѣми огньове, сгушени на завѣтъ отъ острия вечеренъ вѣтрър се разположихме за почивка и сънъ. Нощъ въ Рила на 2000 м.! Студа не ни позволи дълбоко да се излежаваме. Рано у зори продължаваме пѣтя по единствената пѣтека. На около 2 км. с.-зап. отъ „Налбанта“, вземаме си с'богомъ отъ многото потоци и поточета, които образуватъ „Искъра“ и по стрѣмна зигзагова пѣтека се изкачваме на „Налбанта“. Оттукъ се открива необятна гледка навредъ.

На северъ всички почти най-високи върхове

на Рила се борятъ за първенство. „Мусала“ съ своята пирамида, която отдалечъ се гледа като грѣмоотводъ обаче е недостигаемъ.

На югъ въ синя омара се гуши „Разлога“. Градъ Разлогъ се вижда и познава по новата казарма, която като корабъ плува по зелената котловина, По-наюгъ Банско се гуши въ политѣ на „Пирин“, чиито остри върхове сж вече нахлушили бѣли одежди.

Ние сме вече до Семкова поляна. Тя е предъ насъ. Само едно спускане отъ около единъ часъ време по каменливата пѣтека, следъ многократно накланяне на досаднитѣ клекаши и ние сме на „Семкова поляна“.

Отъ северъ и западъ останаха високо върхове на Рила — Айгидикъ, „Кадийца“, „Канарата“, „Налбанта“.

Предъ насъ на югъ планината постепенно

се снишава, за да се изгуби въ разложката котловина. Спираме при чешмата. Бистрия ѝ чучуръ ни разхладява. Каточели той ни напѣва пѣсни за минали страшни времена.

Възстанието презъ 1903 година.

Тукъ войводата полковникъ Янковъ е събралъ четата и нападналъ с. Бѣлица.

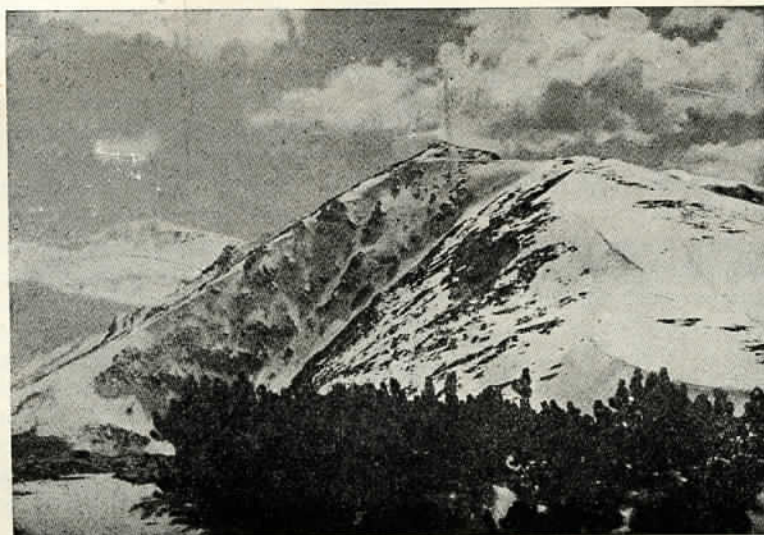
Голѣмата поляна, обрната на югъ е изпѣстрена съ есенни цвѣта — кърпи кожухъ и др. Гората — чудна бо-

рова гора отвредъ, е все тѣй свежа, весела, и примамва погледа.

Предвидливитѣ бѣличани сж схванали каква стойностъ представлява тази поляна като здравословенъ лѣтень курортъ и наредъ съ горското здание сж направили нѣколко бараки. Тукъ лѣтно време стотини лѣтовници се радватъ на прохладния въздухъ и бистра рилска вода.

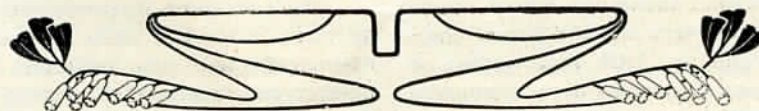
А направи ли се пѣтя преъ Демиръ-капия, Семкова поляна ще стане истински кѣтъ за лѣтна почивка и незамѣнимо мѣсто за постройка на санаториуми и почивни станции.

Хр. В-овъ

Кѣмъ Попова шапка

Фот. Кръшнякъ

СТРАНАТА КОЯТО БОГЪ ЗАБРАВИ

Въ далечния запад на Съединените Щати, отатък Скалистите планини, се намира една от най-странните мѣстности на земята. Това е едно царство на пустошь, което се брани съ хиляди ужаси срещу проникването на човѣка и затова, макаръ да се намира въ срѣдата на страна съ най-развита техника, не е снета отъ никакъвъ картографъ, нѣщо повече, тукъ не е стѣпалъ още кракътъ на бѣлия човѣкъ. И при все това тукъ се криятъ най-голѣмитѣ чудеса, най-опияняющитѣ прелести на природата и най-забележителнитѣ загадки на етнографията. Това е областта на Аризона, Утахъ, Колородо и Ново Мексико, промивани отъ рѣката Колорадо. Самата рѣка съ своята долина, най-голѣмиятъ каньонъ, е най-гиганското отъ всички чудеса. Голѣмиятъ каньонъ на Колородо, най-голѣмата пропастъ която познава земята, е впрочемъ вече добре посещавана мѣстность. Въ началото на нашето столѣтие тукъ навсѣкжде лежеше непожтнатъ прахъ. Отъ тогава го достигна желѣзницата и на мѣстото, отъ дето нѣкога се взирахъ вцепененъ отъ очудване въ широката до двадесетъ километра и дълбока до два километра пропастъ, се издигатъ сега модерни хотели. Стои ли се предъ нечуваното това природно образование, стои ли се предъ затъмненитѣ страшно спускащи се отвесни стени, бастioni, амфитеатри, урви, пропасти, примамва ни вече онова, което се невижда или се вижда твърде малко: околността, въ която е легнало това природно чудо. Какво може да лежи отатък, ако човѣкъ може да изкачи тѣзи издигнали се въ висинитѣ и раздиращи небесата стени. Ако човѣкъ можеше да проследи потъналитѣ въ полумракъ странични малки долинки и пропасти! Какво ли ще има тамъ на онзи странно издигналъ се скалистъ връхъ, чийто жбери се допиратъ до хоризонта и блѣщатъ като разтопено злато на слънцето, тамъ дето нѣма още нито една пжтека!

Такъвъ единъ загадъченъ връхъ се намира на право предъ Грандъ Каньонъ въ североизточна посока. Наричатъ го Наваѣо, споредъ индианското племе което живѣе ту като номоди, ту заседнало въ областитѣ източно отъ Колородо. Тази областъ е една отъ най-мѣчно достѣпнитѣ и до сега бѣ съвсемъ непозната отъ цѣлото плато на Колородо. Смелитѣ, навикнали на трудни преходи испанци отъ времето на откритията, испанци, които сж били привлечени отъ жаждата за злато и отъ легендата за „Седемътъ града“, проникнали нѣкога въ платото западно отъ скалиститѣ планини, нарекли тази мѣстность *Mal pais* което ще рече *лоша страна*. *Bad Lands* се нарича и до сега при американскитѣ граничари. Туземцитѣ обаче говорятъ за нея като „*Страна, която Богъ забрави*“.

Въ тази областъ, около планината *Navajo*, председателътъ на търговската камара въ Нью-Йоркъ *Charles L. Bernheimer* ежегодно отъ 1909 год. насамъ е навлизалъ съ експедиции. Отначало него е привличала само спортната страна на въпроса, но после

той бива увлеченъ и отъ чисто научни интереси. Плодъ на това е неговата богато илюстрирана книга „*Rainbow-bridge*“ т. е. мостъ на небесната джга.

Изходенъ пунктъ на неговитѣ набѣги е било винаги малкото самотно търговско градче *Kayenta*, нѣщо 60 клм. юго-източно отъ Наваѣо планина, на края на *Bad Lands*, което може да се достигне и съ автомобилъ. Отъ тамъ той е продължавалъ пжтя си съ много грижливо снабденъ съ припаси керванъ отъ коне и мулета. Мѣчно достѣпността на мѣстността, която се избѣгва даже отъ индианцитѣ, лежи преди всичко въ изключителната пустинность на равнината и въ извънредно мѣчното и опасно движение. Човѣкъ трѣбва да носи съ себе си всички припаси и за далечни разстояния вода; който не пресметне правилно нуждитѣ си или се заблуди, трѣбва да бжде готовъ да умре отъ гладъ или жажда. А самото пжтуване изисква най-голѣмо напрежение на физическа сила, смелость и предвидливость.

Платото на Аризона и Утахъ, къмъ които принадлежи *Лошата страна* въ миналитѣ геологически времена е било море, дето сж залегнали днешнитѣ скали. И днесъ още повърхността на тази лоша страна крие нѣщо като океанъ въ своята неизмѣримостъ и пустота. Но това е океанъ безъ вода. Защото варовницитѣ и пѣсчницитѣ не оставатъ нито дѣжда, нито снѣга. Всичко изчезва въ пропаститѣ и пукнатинитѣ. Гола и суха пустиня се простира навсѣкжде, на кждето ти погледнатъ очитѣ. Една пустиня отъ страшни скали и тукъ тамъ събрани и още по-страшни пѣсѣци. Но всичко това не е гладко като спокойно море, но море развълнувано и внезапно застинало въ камѣкъ. Подобно безбройни вълнисти планини, редятъ се закрѣглени скалисти хълмове, голи като огризани черепи и често подобни на самитѣ черепи. Да търсишъ пжтъ презъ тѣзи повърхности е мѣчно и опасно. Едва си намира кракътъ на коня или магарето мѣсто въ пропаститѣ и скалиститѣ бразди, издълбани отъ вѣтъра и пѣсчнитѣ маси. На много мѣста ездено е почти невъзможно.

Върху повърхността на това вълнуващо се море се издигатъ като подводни скали, или като островъ съ отвесни стени, по-високи части отъ платото, останки отъ нѣкогашно ниво на отайки, чийто особени съставни части отдавна сж отнесени отъ дългата работа на водата презъ милионнитѣ години и отъ вѣтъра. Тѣ иматъ отчасти още равни повърхнини съ почти отвесни стѣпалообразни стени. Старитѣ испански откритвачи затова имъ сж дали дори името *Mesa-masa*. Тѣ изглеждатъ често като непристѣпни крепости, но по-скоро въ тази си пустота сж като дѣло на магесници.

Въ далечното предисторическо минало, въ тѣзи пропасти е живѣло едно население, може би много по-многобройно отъ днешнитѣ индианци и много по-културно, което е водило единъ страненъ животъ. Сигурностьта на този скалистъ лабиринтъ, дето и

знающия мъчно се ориентира, ги е привлъкла тук; защитата от бурит и студа, което дават цепнатините е било за тях добро дошло. Самата природа пък ги е улеснила въ построяката на техните жилища. Този таинствен и извънредно загадачен народ на скалите е оставил навсякъде въ пропастите на страничните каньони на Колорадо следи от своето съществуване.

Въ още по-дълбоките и тайнствени пропасти на миналото е направена невъроятна находка. Тук сж открити по втвърдената тиня на една скала около тридесет вкаменени следи от стъпки на едно грамадно предпотопно животно, на динозавруса. Експедицията напълнила дупките съ вода, за да може да да ги снее въ свѣтлия обѣдъ. Съ чудна яснотъ и острота, като че сж от вчера, личатъ тия лапи на едно влечуго, което тукъ се е промѣквало още презъ юрския периодъ, много преди развитието на живота на земята да е достигналъ до формата на човѣка.

Най-фантастичното отъ всички чудеса въ тази мѣстностъ е „мостътъ на небесната дъга“, откритъ презъ 1909 отъ John Wetheril, единъ търговецъ отъ Kayenta, постояненъ съпътникъ на Бернхаимеръ. Тукъ се извила върху каньона единъ естественъ мостъ отъ сраснали пѣсѣчни скали отъ необикновена голѣмина, така че джгата достига до 100 метра височина. Единиятъ край на мостътъ стои съвсемъ свободенъ, другия почива на брѣга на стената. Въ свършенна хубава извивка се вие тази баснословна джга, която съставена отъ червиникави скали, изглежда да виси като картина, направена отъ слънце и въздухъ.

Това не е единствения примѣръ въ тази областъ. Тукъ може да се проследи произхода на тѣзи мостове въ всичките имъ стадии. Тѣхенъ създател е вѣтѣра, а негово орждие е острия кварцовъ пѣсѣкъ, който той самъ раздухва отъ разпадналите се скали, събира ги и ги носи по повърхнината.

Проф. Д-ръ Георгъ Вегенеръ

ВЕСТИ И БЕЛЕЖКИ

Новите измѣрвания на Пиринъ планина. Миналата година асистента по география отъ Берлинския университетъ г. Д-ръ Луизъ направи измѣрване на нѣкои върхове въ Пиринъ. Тази година г. Д-ръ Луизъ е дошелъ да довърши започнатата отъ него работа. Сведенията, които даваме по-долу, взимаме отъ неговата карта-оригиналъ (1:100,000), която той работи:

- 1) Елъ-тепе 2920 м.,
- 2) Кутело 2910 м.,
- 3) Мангъръ-тепе 2860 м.,
- 4) Каменица 2835 м.,
- 5) Каменички чукаръ (Баюва дупка) 2820 м.,
- 6) Г. Стража 2810 м.,
- 7) Г. Рѣпа 2770 м.,
- 8) Каймакъ чалъ 2763 м.,
- 9) Тодоринъ връхъ 2755 м.,
- 10) Бъндеришки чукаръ 2750 м.,
- 11) Момино дворъ 2730 м.,
- 12) Дисилица 2725 м.,
- и 13) Джано 2710 м.

Освенъ тѣхъ, въ Пиринъ има други 12 върха съ височина отъ 2600 до 2700 м.

Дено надъ Сарж-гьолъ

Фот. Кръшнякъ

Централното настоятелство въ желанието си да запознае членовете любители фотографи съ начина за приготвяване на диспозитиви помоли дружествения членъ г. К. х. Радоновъ, който бѣше така любезенъ да приготи следното наставление за приготвяване на диспозитиви.

Диспозитивите сж фотографически плаки, които служатъ за проектиране върху екранъ и съ помощта на проекционенъ апаратъ фотографирани предмети.

Голѣмината на диспозитивите е различна: 8.5 x 8.5, 8.5 на 10, 9 x 12 и пр. Най-употрѣбимите сж 8 x 10. Чувствителността имъ въ сравнение съ другите фо-

тографически плаки (негативните), е значително по-слаба (1° — 3° III).

Приготвянето на диспозитивите отъ негативни плаки става по два начина: 1) контактно и 2)

чрезъ специаленъ апаратъ. За любителите фотографи най-удобенъ и най-лесенъ е първия, контактниятъ начинъ.

Копирането на диспозитива отъ негатива става по сжщия начинъ, както газлихтовата или бромовата хартия (на дневна или изкуствена свѣтлина), като се има предъ видъ и плътността на негатива. Размѣритъ на негатива трѣбва да бждатъ такива, каквито сж тия на диспозитива или малко по-малки. Напр.: за диспозитиви 8.5 x 10 най-удобни сж негативи 6.5 x 9; може и отъ 9 x 12, но въ такъвъ случай една частъ отъ картината се отсича.

Този, който приготвя диспозитиви отъ по-големи негативи, трѣбва да отсече снимката така, че да се запази най-характерното въ нея. По-добре е, когато се снима една картина напр. съ 9 x 12, то тя да се вмѣсти въ негатива въ площъ 8 x 9.

Следъ като диспозитива се копира, а то става бързо (3—5 секунди), изважда се отъ копирамката и се проявява по сжщия начинъ, като негатива въ двойно по-слабъ проявител и при по-свѣтло-червена свѣтлина, за да се наблюдава лесно процеса на проявяването. Когато диспозитива е достатъчно проявенъ, изплаква се въ вода и се фиксира на общо основание.

Копирането и проявяването на диспозитива

трѣбва да бѣде такава, че да не бѣде много плътен, нито пъкъ слабъ.

Така приготвения диапозитивъ се изкисва въ чисто студена вода и се оставя въ сушилната. Къмъ изсъхналия диапозитивъ се прикрепва чисто стъкло съ сжщитѣ размѣри така, че желатина да остане въ срѣдата между дветѣ стъкла, които се свързватъ съ специална, черна, леплива, книжна лента „Rhaco“. Следъ това диапозитива е вече готовъ за прожектиране.

Етикета за надписване на диапозитива се залепва върху черната лента и то на оная страна, която е обърната къмъ лицето, което наблюдава диапозитива, поставенъ въ естественото му положение.

Диапозитивитѣ се прожектиратъ съ помощта на специални проекционни апарати, а тъй сжщо и съ всички кино-апарати, които работятъ съ стъклени фиксове (8'5 x 10).

Диапозитивни плаки има почти въ всички по-голѣми фотографически магазини.

Желателно е клоновитѣ настоятелства да взематъ грижата и се снабдятъ съ диапозитиви отъ хубави изгледи и забележителности въ районитѣ си и ги размѣнятъ съ такива отъ другитѣ клонове съ целъ за прожектиране и четене специални реферати.

Централното настоятелство разполага съ диа-

позитиви за Рила, Пиринъ, пешеритѣ, а за предстоящия сезонъ ще разполага съ такива и за българскитѣ манастири. Диапозитивитѣ сж на разположението на клоновѣтѣ и ще се изпращатъ по реда на полученитѣ искания.

Разложкиятъ клонъ Пиринъ е устроилъ презъ лѣтния сезонъ нѣколко излети изъ Рила и Пиринъ, много добре посетени.

Въ една отъ училищнитѣ сгради е била уредена отъ клона туристическа спалня за 15 души, отворена отъ 12 юлий до 10 септемврий. Въ тази спалня сж ношували 298 души членове на Б. Т. Д. и Ю. Т. С. — двойно повече отъ миналата година. За ношуване не е взимано такса. На клона е било услужено съ десетъ сламеника отъ мѣстната младежка македонска организация.

Клонътъ, съвмѣстно съ клонътъ на Ю. Т. С. сж дали презъ лѣтото много водачи изъ Пиринъ на другари туристи.

Клонътъ е построилъ презъ лѣтото и временна туристическа хижа въ мѣстността Полянитѣ — Суходолъ. Временната хижа, наречена Стѣлбитѣ, понеже се намира подъ красивитѣ скали Стѣлбитѣ, има мѣста за 25 души, иззидана печка за готвене и една беседка отъ вънъ. Тя е винаги отворена за всички пѣтници.

КНИЖНИНА

Пловдивъ, въ своето минало и настояще. Историко-етнографски и политико-економически прегледъ съ 79 иллюстрации, 1 географска карта на околността и 1 планъ на града. Стр. 464. Отъ Ст. Н. Шишковъ. Цена 150 лв.

Книгата е написана отъ нашъ сътрудникъ и най-добъръ познавачъ на Родопитѣ. Пловдивъ е може би най-старото селище въ равнината, игралъ е винаги голѣма роль въ политико-историческия животъ на Тракия презъ всички времена. Въ ново време Пловдивъ заема най-видното мѣсто и въ националнитѣ борби, възраждането и духовното и политическо освобождение на българския народъ. Той е билъ и си остава голѣмъ търговско-економически центъръ въ

Тракия и първъ по тютюневата си търговия въ Царство. Книгата е пълна история на древния и новия Пловдивъ. Написана на български и френски тя е достъпна и за чужденци. Препоръчваме книгата на нашитѣ клонове.

Туризмъ и здраве отъ Д-ръ Азманова-Ханчева, № 1 отъ Туристическата библиотека на Старо-Загорския клонъ Сърнена гора, цена 5 лв. се намира за проданъ въ всички клонове на Б. Т. Д.

Клонътъ моли всички клонове, които до сега не сж се изплатили за изпратенитѣ имъ книжки да сторятъ това въ по-скоро време, защото е подъ печатъ и № 2 отъ сжщата библиотека — Културното значение на туризма отъ Ц. З. Цаневъ.

ДРУЖЕСТВЕНЪ ЖИВОТЪ

Изъ клоновѣтѣ. На 16 октомврий секретарътъ на дружеството В. Христовъ е посетилъ Врачанския клонъ. Положението на клона е добро. Въпреки голѣмитѣ грижи съ които сж погълнати членоветѣ на клоновото настоятелство по довършване на туристическия домъ, излетната дейность не е била прекъсвана. За събиране средства за домътъ клонътъ е разигралъ томбола и уредилъ градинско увеселение въ курорта Вършецъ. Презъ зимния сезонъ проектира се да се уредятъ сказки за популяризиране и осмисляване на туристическото движение.

До идната пролѣтъ клонътъ ще приготи помещенията за спалнитѣ и тѣ ще бждатъ отворени за преминаващитѣ туристи.

По инициативата на членове отъ клона, основанъ е клонъ отъ Б. Т. Д. въ Фердинандъ.

Залесяването продължава и въ близко бждеще мѣстността Калето ще се обърне въ хубавъ паркъ.

О. Т. С. — Ст.-Загора. — На 9 окт. т. г. се състоя учредително събрание въ гр. Н.-Загора и се образува новъ клонъ „Срѣдногорецъ“. Настоятелство се конституира: председателъ: Кирилъ Чейковъ, под-председателъ: Д-ръ Никола Станчевъ, секретаръ: Асѣнъ П. Боневъ, касиеръ: Куню Биневъ и библиомакинъ: Андрея Хамамджиевъ, контролна комисия:

председателъ: Иванъ П. Оризарски. членове: Коста Христовъ и Иванъ Мавровъ.

„Сърнена гора“ — Ст.-Загорски клонъ на Б. Т. Д. — На 16 окт. т. г. е била дадена беседа „За нашитѣ манастири“, допълнена съ хубави диапозитиви, изработени отъ нашия добъръ другаръ К. х. Радоновъ. Въ беседата се изтъкнало голѣмото значение, което иматъ манастиритѣ въ учебно, църковно, политично, исторично, архитектурно, зографно и економично отношение. Скрита въ най-красивитѣ мѣста на нашитѣ планини тѣ сж и първитѣ хижи на туриста. Беседата е била повторена на 17 с. м. и предъ болнитѣ въ държавната болница

На 23 окт. т. г. е открита „Туристическа изложба“ съ отдѣли: 1. Туристическа екипировка — дамска и мъжка, 2. излетни снимки, 3. пейзажи отъ художници туристи, 4. минерална и растителна сбирки и 5. наученъ отдѣлъ съ диаграми, таблици и туристическа литература. На 6 ноемврий изложбата ще се закрие съ мѣстна среща.

На 16 октомврий т. г. общото събрание на клона решило излетната дейность да не спира, а да се развие въ зимни излети. Настоятелството изработва програма за зимнитѣ излети. Проектира се бждни вечеръ да бжде посрещнатъ на хижа „Чумерна“, дето да бждатъ поканени и околнитѣ клонове.

Редакторъ: Ив. Велковъ

Печатница „Родопи“ ул. Ц. Самуилъ * София